

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра суспільних наук, інформаційної та архівної справи

**МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Методичні вказівки

до вивчення дисципліни «Методологія наукових досліджень» магістрів
напряму підготовки

029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»»

Затверджено
на засіданні кафедри
суспільних наук,
інформаційної та архівної
справи
Протокол № 7
від 23.12.2016 р.

Кропивницький 2016

Методологія наукових досліджень. Методичні вказівки до вивчення дисципліни для магістрів напрямку 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" / Укладач Лукашевич О.А.: КНТУ, 2016. – 28 с.

ПЕРЕДМОВА

Мета даних методичних вказівок – сприяти оптимальній організації діяльності молодих дослідників – студентів, які навчаються за програмою освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, для успішного проведення наукових досліджень та підготовки дипломної роботи магістра.

Для дослідника – початківця важливо не тільки добре знати основні, характерні для його науково-дослідної роботи положення, а й мати хоча б загальне уявлення про методологію наукової творчості. В дисципліні «Методологія наукових досліджень» розглядаються методологія, методи наукових досліджень, вивчення яких буде сприяти розвитку раціонального творчого мислення молодих дослідників та організації їх оптимальної розумової діяльності. Це допоможе набуті необхідного досвіду в організації своєї науково-дослідної роботи, у використанні методів наукового пізнання, застосуванні логічних законів і правил, що дозволить молодим дослідникам не тільки розкрити свій творчий потенціал в межах освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, а й пройти непростий шлях від дослідника – початківця до молодого вченого.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологічні та методичні засади проведення наукових досліджень.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна узагальнює знання і практичний досвід, набуті студентами при підготовці курсових робіт, виступів до наукових конференцій, різноманітних публікацій. Дисципліна вивчається перед проведенням переддипломної практики, на початку написання студентами магістерських робіт.

Метою вивчення дисципліни "Методологія наукових досліджень" є: вивчення студентами основ методології і методики сучасного наукового пізнання й особливостей процесу досліджень в галузі документознавства, інформаційної діяльності, архівознавства.

Мета викладання дисципліни полягає також в отриманні студентами систематизованих знань щодо вибору, застосуванні методів, які використовуються у науковому дослідженні, прищепленні їм практичних навиків самостійного виконання наукового аналізу.

Курс покликаний сприяти розвитку раціонального творчого мислення, розв'язанню наукових проблем, що постають у процесі наукових досліджень, на високому методологічному рівні, що є запорукою отримання об'єктивних, повних і науково обґрунтованих результатів.

Курс " Методологія наукових досліджень " передбачає такі навчальні завдання:

- формування у студентів уявлення про теоретичні положення методології науково-дослідницької діяльності, тобто теоретичного й практичного підґрунтя для ефективного, кваліфікованого проведення студентом наукових досліджень, як у процесі навчання у вузі, так і на практиці;
- застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження;

- розуміти типології методів наукового пізнання;
- дослідити методи документального аналізу;
- вивчити класичні (традиційні) методи аналізу документів;
- визначити особливості, суть, розвиток, основні напрями, технологію проведення методу контент-аналізу.

У результаті вивчення дисципліни фахівець повинен **знати:**

- методи аналізу документних та інших інформаційних джерел;
- методи логічної обробки даних;
- методи генерування нових ідей;
- методи отримання вихідних даних у науковому дослідженні, спостереження, експерименту.

Вміти:

- обирати наукові методи адекватні об'єкту і визначеному предмету дослідження;
- застосовувати сучасні методики та методичні прийоми у наукових дослідженнях;
- визначити практичний ефект від застосованих методів дослідження.

Пропоновані методичні вказівки до вивчення курсу «Методологія наукових досліджень» містять: програму курсу; тематику лекцій і практичних занять, включаючи завдання до самостійної роботи студентів; тематику рефератів; список рекомендованої літератури; контрольні питання, за допомогою яких у студентів буде можливість перевірити свої знання; варіанти тестових завдань для модульного та підсумкового контролів.

Опис складу змістових модулів навчальної дисципліни " Методологія наукових досліджень "

Змістовий модуль 1

Основи методології науково-дослідної діяльності. Основні методи наукових досліджень та їх характеристика.

Тема 1.1. Поняття методології наукових досліджень та її види

1.1.1 Методологія наукового дослідження.

1.1.2. Фундаментальна або філософська методологія. Загальнонаукова методологія.

1.1.3. Загальнонаукові принципи дослідження.

1.1.4. Конкретнонаукова методологія. Методи і техніка дослідження.

Тема 1.2. Емпіричні методи наукового дослідження

1.2.1. Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження.

1.2.2. Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження.

1.2.3. Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення.

1.2.3. Експеримент, та інші емпіричні методи дослідження.

Тема 1.3. Теоретичні методи наукового дослідження

1.3.1. Сутність теоретичних методів наукового дослідження.

1.3.2. Характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження.

1.3.3. Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень.

Тема 1.4. Специфічні принципи і методи архівознавства

1.4.1 Конкретнонаукові принципи та методи архівознавства: предметний принцип (принцип пертиненції); принцип походження (провенієнц принцип); принцип територіального походження; метод реконструкції архівного фонду; метод функціонального аналізу.

1.4.2 Особливості їх трактування зарубіжними науковцями.

Тема 1.5. Методи й принципи документознавчих досліджень

1.5.1 Загальнофілософські методи дослідження.

1.5.2. Загальнонаукові методи.

1.5.3. Спеціальні методи.

1.5.4. Сукупність методів, специфічних для низки споріднених наукових дисциплін, що вивчають спільний об'єкт.

1.5.5. Конкретні методи.

Тема 1.6 Методики вивчення документів

1.6.1. Документ як об'єкт аналізу.

1.6.2. Методи дослідження що використовуються при документальному аналізі.

1.6.3. Методики аналізу реальності відображених у документах обставин.

Змістовий модуль 2

Загальні методика вивчення документів. Особливості методик вивчення документів у різних сферах діяльності

Тема 2.1. Формалізований метод дослідження документів — контент-аналіз.

2.1.1 Загальна характеристика методу контент-аналізу.

2.1.2. Загальні та часткові методи вивчення документів.

2.1.3. Розвиток методу контент-аналізу в зарубіжній та вітчизняній гуманітаристиці

2.1.4. Напрями контент-аналізу: утилітарно-прагматичний (інструментальний), психолінгвістичний. Методи машинного контент-аналізу.

Тема 2.2. Класичні, або якісні методи вивчення документів.

2.2.1. Визначення поняття «класичні методи аналізу».

2.2.2. Внутрішній та зовнішній аналіз тексту.

2.2.3. Біографічний метод аналізу.

2.2.4. Історичний метод.

2.2.5. Літературний метод.

2.2.6. Лінгвістичний метод.

2.2.7. Психологічний, юридичний, соціологічний методи класичного аналізу документів.

Тема 2.3. Використання системного підходу у документознавстві

2.3.1. Поняття «система», «документ», «документація», «система документації».

2.3.2. Системний підхід у документуванні.

2.3.3. Аналіз систем документації.

Тема 2.4. Види експертних досліджень документів

2.4.1 Почеркознавча експертиза документів: завдання, орієнтований перелік вирішуваних питань.

2.4.2 Технічна експертиза документів.

2.4.3. Фототехнічна експертиза документів.

2.4.4. Експертиза відео звукозапису.

2.4.5. Експертиза рельєфних знаків.

2.4.6. Експертиза об'єктів інтелектуальної власності.

2.4.7. Експертиза телекомунікаційних систем та засобів.

Тема 2.5. Метод компаративістики

2.5. 1. Предмет і основні завдання компаративістики.

2.5.2. Особливості сучасних компаративних досліджень

2.5.3. Організація та послідовність проведення компаративістського аналізу.

2.5.4. Імагологія як галузь компаративістики.

Тема 2.6. Методики вивчення історичних документів

2.6.1. Методологічна основа вивчення історичних документів.

2.6.2. Застосування наукового підходу до добору історичних джерел, здійснення змістовного та текстового аналізу історичного документу, опрацювання інформації.

2.6.3 Застосування методів джерелознавства в опрацюванні історичних джерел.

Тема 2.7. Методики текстологічного аналізу документів

2.7.1. Поняття про текстологію як наукову дисципліну.

2.7.2. Витоки і розвиток наукових текстологічних досліджень.

2.7.3. Основні завдання текстологічних досліджень писемного джерела.

2.7.3. Методика сучасного текстологічного аналізу джерела.

ЛЕКЦІЇ – 14 год.

Змістовий модуль 1

Основи методології науково-дослідної діяльності. Основні методи наукових досліджень та їх характеристика.

Тема 1.1. Поняття методології наукових досліджень та її види. - 2 год.

Методологія наукового дослідження.

Фундаментальна або філософська методологія. Загальнонаукова методологія.

Загальнонаукові принципи дослідження.

Конкретнонаукова методологія. Методи і техніка дослідження.

Література [1; 3; 4]

Завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризувати предмет та завдання вивчення курсу «Методика наукових досліджень».

2. Дати визначення поняття «методологія».

Питання до самоконтролю

1. В чому полягає різниця понять «метод» і «техніка дослідження»?

Тема 1.2. Емпіричні методи наукового дослідження. - 2 год.

Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження.

Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження

Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення

Експеримент, та інші емпіричні методи дослідження.

Література [3; 4; 17; 20]

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти схему основних етапів проведення експерименту.

2. Навести сучасні тенденції у розвитку емпіричних методів дослідження.

Питання до самоконтролю

1. Які дослідники та науковці вплинули на розвиток методики експериментального дослідження?
2. В чому полягає сутність спостереження як емпіричного методу?

Тема 1.3. Теоретичні методи наукового дослідження. - 2 год.

Сутність теоретичних методів наукового дослідження.

Характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження.

Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень.

Література [6; 7; 12]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити, в чому полягає різниця між емпіричними та теоретичними методами
2. Які основні характеристики теоретичного методу?

Питання до самоконтролю

1. Послідовність проведення теоретичних досліджень має декілька стадій, які саме?
2. Якими бувають методи аналізу і синтезу ?

Тема 1.4. Специфічні принципи і методи архівознавства-2 год.

Конкретнонаукові принципи та методи архівознавства:

предметний принцип(принцип пертиненції);

принцип походження (провенієнц принцип);

принцип територіального походження;

метод реконструкції архівного фонду; метод функціонального аналізу.

Особливості їх трактування зарубіжними науковцями.

Література [8; 9; 19]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити, в чому полягає сутність принципу походження (провенієнц принцип)?
2. Пояснити, якими є специфічні риси архівознавчих ?

Питання до самоконтролю

1. Що представляє собою метод реконструкції архівного фонду?
2. Що таке принцип походження (провенієнц принцип)?

Тема 1.5. Методи й принципи документознавчих досліджень -2 год.

Специфіка документа як об'єкта вивчення.

Загальнофілософські методи.

Загальнонаукові методи.

Спеціальні методи.

Становлення методик вивчення документів у процесі еволюції комплексу спеціальних історичних дисциплін.

Сукупність методів, специфічних для низки споріднених наукових дисциплін, що вивчають спільний об'єкт-документ.

Конкретні методи.

Література [3;4; 9; 10;11.]

Завдання для самостійної роботи

1. Які методологічні знання яких спеціальних історичних дисциплін залучаються документознавством для наукового опрацювання документа?

2. Що таке «прийом», «процедура», «метод», «методика» дослідження? Чи є тотожними ці поняття?

Питання до самоконтролю

1. Які основні етапи розвитку методик вивчення документів в рамках спеціальних історичних дисциплін?

2. Методичні та методологічні знання яких спеціальних історичних дисциплін залучаються документознавством для наукового опрацювання документа?

Тема 2.1. Формалізований метод дослідження документів -контент-аналіз-2 год.

Документ як джерело соціологічної і психологічної інформації.

Проблема достовірності документальної інформації.

Контент-аналіз як метод вивчення документів.

Основні етапи проведення контент-аналізу.

Література [8; 9; 19]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити, в чому полягає метод контент-аналізу ?

2. Пояснити, які етапи проведення контент-аналізу.

Питання до самоконтролю

1. Пояснить поняття «категорії аналізу »,«одиниці аналізу» .

2. В чому полягає інтерпретація отриманих даних ?

Загальні методика вивчення документів. Особливості методик вивчення документів у різних сферах діяльності

Тема 2.1. Використання системного підходу у документознавстві– 2 год.

Поняття «система», «документ», «документація», «система документації».

Системний підхід у документуванні.

Аналіз систем документації.

Література [3; 4; 19; 22]

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте визначення поняття « система документації».

2. В чому полягає системний підхід у документознавстві?

Питання до самоконтролю

1. В чому полягає завдання аналізу систем документації?

2. Які правила застосування системного підходу?

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ – 28 год.

Модуль 1. Основи методології науково-дослідної діяльності. Основні методи наукових досліджень та їх характеристика.

Тема 1.1. Методологія наукових дослідження. Поняття методу та методології

Поняття методу та методології. Завдання методології. Різновиди та структурні елементи методології. Підходи до обґрунтування та визначення методу та методології.

Фундаментальна або філософська методологія.

Загальнонаукова методологія. Загальнонаукові принципи дослідження: історичний, термінологічний, функціональний, системний, інформаційний, культурологічний, пізнавальний або когнітивний. Конкретнонаукова методологія. Методи і техніка дослідження. Класифікація методів наукового пізнання.

Література [2; 10; 13]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснить, які функції методології науки?

2. Наведить приклади філософських, загальнонаукових та конкретно наукових методів дослідження.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає різниця між технікою та методикою дослідження?

2. Які методи творчого пошуку використовуються у гуманітарних науках?

Тема 1.2. Методи емпіричного дослідження

Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження.

Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження. Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення. Експеримент. Довготривале, короточасне, безперервне, дискретне спостереження. Специфіка експерименту. Етапи проведення експерименту.

Інші емпіричні методи дослідження: опитування, опитування-інтерв'ю, анкетні опитування, бесіда, рейтинг, експертна оцінка, метод колективних експертних оцінок, метод мозкового штурму", морфологічний метод аналізу, метод семикратного пошуку, метод асоціацій та аналогій, метод колективного блокнота і контрольних запитань, морфологічний ящик.

Сутність гіпотези, її особливості.

Література [1; 2; 3]

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати повідомлення на тему: "Особливості спостереження як емпіричного методу» .
2. Скласти схему застосування емпіричного методу дослідження.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає сутність гіпотези у організації наукового пошуку?
2. Яким чином проводять оцінку результатів експерименту?

Тема 1.3. Теоретичні методи дослідження

Сутність теоретичних методів наукового дослідження. Послідовність проведення теоретичних досліджень. Особливість теоретичного дослідження. Порядок використання методів при здійсненні наукового дослідження

Характеристика основних теоретичних методів наукового дослідження: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння, формалізації, абстрагування та моделювання. Поняття моделі, вимоги, які до неї ставляться, види, особливості побудови.

Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень. Мета, випадки та вимоги до застосування цих методів при здійсненні наукового дослідження.

Література [2; 10; 24]

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати повідомлення на тему: "К. Поппер про логіку наукового дослідження»

Питання до самоконтролю

1. У чому полягають особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень?

2. Яким є порядок використання теоретичних методів під час наукового дослідження?

Тема 1.4. Специфічні принципи і методи архівознавства

Конкретнонаукові принципи та методи архівознавства:

предметний принцип (принцип пертиненції); принцип походження (провенієнц принцип); принцип територіального походження; метод реконструкції архівного фонду; метод функціонального аналізу.

Особливості їх трактування зарубіжними науковцями.

Література [3; 12; 19]

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати повідомлення на тему: " Зарубіжна історіографія про особливості методів архівознавства ".

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає сутність предметного принципу (принципу пертиненції)?

2. Яким чином застосовують метод реконструкції архівного фонду?

Тема 1.5. Методи й принципи документознавчих досліджень

Загальнофілософські методи.

Загальнонаукові методи.

Соціально - наукові методи.

Методи, специфічні для низки споріднених наукових дисциплін, що вивчають спільний об'єкт-документ.

Конкретні методи документознавчих досліджень

Література [3; 4;9;11; 12.]

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати повідомлення на тему: "Рівні наукового дослідження документів".

Питання до самоконтролю

1. В чому полягає цілісності у документознавчому дослідженні?

2. Яким чином застосовуються конкретні методи аналізу документів?

Тема 1.6. Методики вивчення документів

Документ як об'єкт аналізу. Моделі взаємозв'язку текстів і реальності.

Загальні принципи аналізу документів.

Загальні та часткові методи дослідження що використовуються при документальному аналізі.

Методики формально-правового вивчення документів.

Методики аналізу реальності відображених у документах обставин.

Надійність і достовірність інформації документів.

Література [16; 23]

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати повідомлення на тему:» Методологічні проблеми аналізу документів: вибір методу аналізу ".

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає якісний аналіз документальних джерел?
2. Як розуміти поняття дискурсу в сучасній гуманітарній науці?

Модуль 2. Загальні методики вивчення документів. Особливості методик вивчення документів у різних сферах діяльності

Тема 2.1. Формалізований метод дослідження документів — контент-аналіз.

Загальна характеристика методу контент-аналізу. Основні принципи контент-аналізу. Мета і задачі контент-аналізу.

Основні напрямки розвитку методики контент-аналізу:

утилітарно - прагматичний (інструментальний), психолінгвістичний.

Методи машинного контент-аналізу.

Етапи застосування методу контент-аналіза.

Сильні та слабкі сторони контент-аналізу.

Література [3; 4; 2319]

Завдання для самостійної роботи

1. Підготувати повідомлення на тему: Методи машинного контент-аналізу ".

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає процес застосування методу контент-аналізу?
2. Які основні напрямки розвитку методики контент-аналізу?

Тема 2.2. Класичні, або якісні методи вивчення документів.

Визначення поняття «класичні, традиційні методи аналізу».

Процедура якісного аналізу. Зовнішній і внутрішній аналіз: поняття тексту і контексту документа. Семіотичний аналіз. Прагматичний аналіз. Структурний аналіз.

Різні види якісного аналізу (літературний, історичний, психологічний, юридичний) у соціологічній практиці. Біографічний метод.

Методика і техніка вивчення біографій і мемуарної літератури. Аналіз життєвих історій: з'єднання мікро- і макро- рівнів дослідження.

Суб'єктивність якісного аналізу. Переваги і недоліки якісних процедур.

Література [1; 2; 9; 20]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити, що таке класичні методи аналізу.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає сутність історичний методу?
2. Порівняйте літературний та лінгвістичний методи аналізу. В чому полягає різниця між ними?

Тема 2.3. Використання системного підходу у документознавстві

Поняття «система», «документ», «документація», «система документації».

Системний підхід у документуванні.

Аналіз систем документації.

Література [1; 2; 9; 20]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити основні характеристики системного підходу в документознавстві.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає системний підхід у документуванні?
2. Які основні етапи аналізу систем документації?

Тема 2.4. Види експертних досліджень документів

Почеркознавча експертиза документів: завдання, орієнтований перелік вирішуваних питань.

Технічна експертиза документів.

Фототехнічна експертиза документів.

Експертиза відео- звукозапису.

Експертиза рельєфних знаків.

Експертиза об'єктів інтелектуальної власності.

Експертиза телекомунікаційних систем та засобів.

Література [1; 2; 9; 20]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити, що таке експертна оцінка документа?

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає експертиза відео - звукозапису?
2. Які основні етапи застосування експертизи телекомунікаційних систем та засобів?

Тема 2.5. Метод компаративістики

Предмет і основні завдання компаративістики.

Особливості сучасних компаративних досліджень

Організація та послідовність проведення компаративістського аналізу.

Імагологія як галузь компаративістики.

Етапи застосування методу компаративістики.

Література [1; 2; 7.

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити, що таке компаративний аналіз.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягають методичні особливості використання компаративного аналізу?
2. Які основні етапи проходить компаративний аналіз ?

Тема 2.6. Методики вивчення історичних документів

Методологічна основа вивчення історичних документів.

Застосування наукового підходу до добору історичних джерел, здійснення змістовного та текстового аналізу історичного документу, опрацювання інформації.

Роль спеціальних історичних дисциплін у розробці теоретико-методологічних засад вивчення історичних і сучасних форм документів.

Загальна характеристика методик дослідження матеріальної та знакової складової документа.

Методики наукового опрацювання інформаційної складової документа (методами текстології, герменевтики, дипломатики, соціології, кліометики тощо..).

Література [1; 2; 9; 20]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити властивості, функції та ознаки документа як об'єкта дослідження.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає сутність герменевтичного дослідження документів?
2. Як пов'язані еволюція документів та становлення методик їх дослідження?

Тема 2.7. Методики текстологічного аналізу документів

Текстологія як наука. Завдання текстології.

Історія становлення і розвитку дисципліни.

Критика тексту.

Датування тексту, його атрибуція, підробки. Типи видань.

Література [1; 2; 9; 20]

Завдання для самостійної роботи

1. Пояснити поняття «протограф», «список».

Питання до самоконтролю

1. Що поєднає текстологію з джерелознавством?
2. Що означає текстології поняття «стемм»?

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ з курсу "Методика наукових досліджень"

1. Сутність гіпотетико-дедуктивний методу.
2. Методологія наукового пошуку і обґрунтування його результатів.
3. Гіпотеза як форма наукового пізнання, її ймовірнісний характер.
4. Типологія методів дослідження: емпіричні, теоретичні.
5. Характерні особливості системного методу дослідження.
6. Проблема вибору методу дослідження.
7. Методи збору соціальної інформації (метод опитування).
8. Аксиоматичний та історичний методи теоретичних досліджень.
9. Методологічні і евристичні принципи побудови теорій.
10. Аналіз та синтез, їх види: емпіричний, елементарно-теоретичний, структурно-генетичний.
11. Методи передбачення і прогнозування.
12. Методика вивчення системних властивостей документних потоків та масивів.
13. Джерелознавчий аналіз як конкретний метод документознавчих досліджень.
14. Конкретні методи документознавчих досліджень: статистичний аналіз, експеримент, соціальне опитування, експертна оцінка .
15. Історизм як методологічний принцип.
16. Принцип об'єктивності наукового дослідження.
17. Принцип усебічності у документному дослідженні.
18. Принцип цілісності у документному дослідженні.
19. Принцип комплексного використання методів дослідження.
20. Формулярний аналіз документа: поняттєвий апарат, методика дослідження.
21. Культурологічні методи дослідження(документ як явище культури, історична та культурна зумовленість форми і змісту документа).
22. Кількісні методи дослідження: кореляційний аналіз, факторний аналіз, регресивний аналіз та інші.
23. Поняття «метод», його зміст і характерні особливості.
24. Сутність теоретичного і емпіричного пізнання.
25. Загальнонаукові методи пізнання.
26. Методика роботи з інформаційними джерелами, вимоги до роботи над текстом.
27. Фундаментальна або філософська методологія

28. Конкретнонаукова методологія. Методи і техніка дослідження.
29. Емпіричні методи: вимірювання, порівняння, узагальнення.
30. Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження.
31. Методи творчого вирішення інформаційних проблем.
32. Проблема істини у сучасній методології науки.
33. Особливості логічного та хронологічного підходів при проведенні теоретичних досліджень.
34. Сутність гіпотетико-дедуктивний методу.
35. Методологічні і евристичні принципи побудови теорій.
36. Системний метод і сучасне наукове світобачення.
37. Емпіричні методи наукового дослідження: мозковий штурм, соціометрія, кваліметрія.
38. Методологія соціальних та гуманітарних досліджень.
39. Основи методології системних досліджень.
40. Абдукція і пояснювальні гіпотези.

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТІВ

Реферат є найпростішою формою наукового дослідження, мета якого полягає в ознайомленні студентів з навчальною літературою, виробленні умінь, необхідних для здійснення бібліографічного пошуку, оволодіння науковим, науково-популярним стилем викладу засвоєної інформації у вигляді стислої усної або письмової доповіді. В подальшому це має допомогти студентам у написанні тез доповідей на конференції, статей, курсових та дипломних проектів.

Реферати пишуться на аркушах формату А-4, загальний обсяг 12-15 стор. Рукописного або друкованого тексту. Титульна сторінка включає такі компоненти: назву міністерства, навчального закладу, факультету, тему реферату, прізвище і групу студента, який писав реферат, прізвище викладача, який має перевірити дану роботу. На наступній сторінці подається план реферату за простою або складною формою. Зміст реферату обов'язково включає три компоненти: вступ, основна частина, висновки.

У вступі розкривається актуальність теми, висвітлюються питання історіографії; в основній частині студент демонструє володіння матеріалом, уміння його компонувати відповідно до поставленої мети, уміння логічно висловлювати свої думки; у висновках підсумовуються результати проведених студентом досліджень, які можуть подаватися довільно.

Реферат завершує список використаної літератури, оформлений відповідно до вимог бібліографії, тобто в алфавітному порядку і включає прізвище автора, його ініціали, назву праці, місце і рік видання, назву

видавництва, кількість сторінок. Наприклад: Бокань В. А. Культурологія: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2003. – 136 с.

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ "МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"

1. Дайте визначення поняття «методологія наукового дослідження»
2. Назвіть принципи системного підходу до наукових досліджень.
3. Яке значення в процесі наукових досліджень має гіпотеза?
4. В чому полягають особливості загальної і часткової методології?
5. В чому полягає відмінність понять «методика», «методологія», «методи»?
6. У чому полягають головні переваги системного підходу ?
7. Наведіть приклади з діловодної практики, де використовується системний підхід.
8. Що представляє собою формалізація та аксіоматизація як методів наукового дослідження?
9. Що представляє собою анкетування як науковий метод?
10. Які переваги та недоліки опитування як наукового методу?
11. Дайте характеристику масовим та експертним опитуванням.
12. У чому полягає різниця між індукцією та дедукцією ?
13. Що таке метод аналогії ? Які вимоги висувають до його використання ?
14. Які види абстрагування Ви знаєте ?
15. Які вимоги до побудови моделі Ви знаєте ?
16. Як знання курсу «Методики вивчення документів» використовуються працівниками інформаційної сфери?
17. Дайте характеристику зовнішнього і внутрішнього аналізу документів.
18. В чому полягає сутність теоретичного і емпіричного пізнання?

19. У чому полягає суть контент-аналізу як засібу вимірювання та формалізації?
20. Охарактеризуйте біографічний метод вивчення документів.
21. Дайте класифікацію класичних, традиційних методів вивчення документів.
22. У чому полягає історичний метод вивчення текстів?
23. Що таке метод математичної гіпотези - різновид гіпотетико-дедуктивного методу?
24. Дайте визначення поняттю «контент-аналіз». Чим відрізняється контент-аналіз від класичних методів?
25. Коли і як виник метод контент-аналізу?
26. Які питання необхідно з'ясувати при призначенні експертиз стосовно документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки?
27. Назвіть основні завдання авторознавчої експертизи документів.
28. Що підлягає текстологічним дослідженням?
29. У чому полягають завдання джерелознавства як історичної дисципліни в методології вивчення історичних документів?
30. У чому полягає специфіка порівняльно-історичного аналізу текстів писемних джерел?
31. Назвіть методи дослідження документів за ознакою повноти охоплення документів.
32. Які використовують методи дослідження при текстологічній обробці писемних джерел?
33. У чому полягає методологічна основа вивчення історичних документів?
34. В яких сферах використовуються методики документального аналізу?
35. Які методи вивчення документів відносяться до методів формально-правового дослідження документів?

36. Розкрийте суть методу нормативного вивчення документів..
37. У яких сферах діяльності, видах робіт застосовують методики зіставлення документів, що відображують дані про майбутні та виконані роботи?
38. У чому полягає сутність гіпотетико-дедуктивний методу?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю.К. Методология и методика научного поиска // Избр. педагогические труды. – М.: Педагогика, 1989. – С.435-565.
2. Басков А. Я., И. В. Туленков. Методология научного исследования: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2002. – 216 с.
3. Бездрабко В. В. Розвиток науки про документ у ХІХ ст.: візії теорії і практики / В. В. Бездрабко // Український історичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 137-165.
4. Бездрабко В. В. Сучасні історичні студіювання документа: en bloc et en détail / В. В. Бездрабко // Український історичний журнал. – 2009. – № 3. – С. 157-184.
5. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
6. Ганін В.І., Ганіна Н.В., Гурова К.Д. Методологія соціально-економічного дослідження: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
7. Денисова Т. Н. Наука «компаративістика» в сучасному трактуванні // Літературна компаративістика: Вип. І./ За ред. Наливайка Д. С., Грицик Л. В. та ін. — К.: ПЦ «Фоліант», 2005.—С. 10-26.
8. Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2004. – 212 с.
10. Єріна А.М. Організація вибіркового обстеження: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 127 с.

11. Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение. – Л., 1979.
12. Зашкільняк Л.О. Вступ до методології історії. – Львів, 1996.
13. Калакура Я. Структура спеціальних історичних дисциплін як підсистеми історичної науки / Я. Калакура // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та практики. Зб. наук. праць. – К., 2004. – Ч. 11. – У 2-х ч.: Ч. 1. – С. 37-52.
14. Кулешов С. Г. Документознавство: Історія. Теоретичні основи / С. Г. Кулешов. – К., 2000. – 162 с.
15. Кушнарєнко Н. Н. Документоведення / Н. Н. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2003. – 468 с.
16. Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів: Підручник. – К.: Вінар, 2003. – 328 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
17. Крисоватий А.І., Панасюк В.М., Гавришко В.Л. Методологія, методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. – Тернопіль: ТОВ „Лілея”, 2005. – 150с.
18. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень / Крушельницька О. В. – К. : Кондор, 2004.
19. Лакатос І. Фальсифікація і методологія науково-дослідницьких програм. – М., 1995.
20. Пілюшенко В.Л., Шкрабак І.В., Славенко Е.І. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навч. посіб. – К.: Лібра, 2004. – 344 с.
21. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі: Навч. посібник / І.С. П'ятницька-Позднякова. - К., 2003. - 116 с.
22. Рузавин Г. И. Методология научного исследования: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 317 с.
23. Силкова Г.В. Основи інформаційно-аналітичних досліджень: Навч. посібник. – Рівне, РІС КСУ, 1998. – 49 с.
24. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 208 с.
25. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – К.: Знання-Прес, 2004.

Додаткова література

1. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования: Учебное пособие. К.: МАУП, 2002. – 216 с.
2. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. – К.: АБУ, 2002. – 480 с.
3. Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.

4. Ивин А.А. Философия науки. – М.: ЛКИ, 2007.
5. Кохановский В.П. Философия и методология науки: Учебн. для высш. уч. завед. – Ростов н/Д: “Феникс”, 1999. – 576 с.
6. Огурцов А.П. Парадигма // Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – С. 466-477.
7. Проблема знания в истории науки и культуры /Под ред. Е.Н.Молодцова. СПб, 2001.
8. Проблемы методологии системного исследования. Ред. коллегия И.В.Блауберг и др. – М., “Мысль”, 1970. – 455 с.
9. Розов М.А. Научная абстракция и ее виды. – Новосибирск, изд-во “Наука”, 1965. – 137 с.
10. Рузавин Г.И. Методология научного познания. – М.:Юнити, 2005. – 286с.
11. Свердан М.Н., Свердан М.М.. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Чернівці, Рута, 2006. -352 с.
12. Табачковський В. Життєвий світ людини і пізнання: персоналістська інтерпретація //Філософська думка. – 2006–№1. – С35 -46.
13. Філософський енциклопедичний словник / Гол. ред. Шинкарук В.І. – К.: “Абрис”, 2002. – 742 с.
14. Философский словарь / Под ред. И.Т.Фролова. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
15. Філіппенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспекти лекцій: Посібник. - К., 2004.
16. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. – К.: Вид. Дім „Слово”, 2003. – 240 с.
17. Цофнас А.Ю. Гносеологія. – К.: Алерта, 2005. – 232 с.
18. Шаповалов В.Ф. О специфике гуманитарного знания //Общественные науки и современность. – 1994. - №1.
19. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. Курс лекцій.- Київ: Генеза, 2005.

20. Гадамер Ганс Георг Истина и метод
http://www.koob.ru/books/istina_i_metod.rar
21. Ионин Л. Г. Парадигма // Культурология XX век. Энциклопедия
http://yanko.lib.ru/books/cultur/culturology20century2volumes1998sl.htm#_Тoc299572111
22. Кун Т. Структура научных революций. – М.: 2001. -
<http://psylib.org.ua/books/kunts01/>
23. Малахов В.С. Гадамер. Герменевтика. Дильтей // Культурология XX век. Энциклопедия -
http://yanko.lib.ru/books/cultur/culturology20century2volumes1998sl.htm#_Тoc299572111
24. Поппер К. Логика научного исследования // Поппер К. Логика и рост научного знания. М., Прогресс, 1983. С.61-72- <http://www.klex.ru/fx6>
25. Автономова Н.С. Философские проблемы структурного анализа в гуманитарных науках. – М.: 1977.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ з курсу "Методологія наукових досліджень"

1. Дайте визначення поняття «методологія наукового дослідження»
2. Назвіть принципи системного підходу до наукових досліджень.
3. Яке значення в процесі наукових досліджень має гіпотеза?
4. В чому полягають особливості загальної і часткової методології?
5. В чому полягає відмінність понять «методика», «методологія», «методи»?
6. У чому полягають головні переваги системного підходу ?
7. Наведіть приклади з діловодної практики, де використовується системний підхід.

8. Що представляє собою формалізація та аксіоматизація як методів наукового дослідження?
9. Що представляє собою анкетування як науковий метод?
10. Які переваги та недоліки опитування як наукового методу?
11. Дайте характеристику масовим та експертним опитуванням.
12. У чому полягає різниця між індукцією та дедукцією ?
13. Що таке метод аналогії ? Які вимоги висувають до його використання ?
14. Які види абстрагування Ви знаєте ?
15. Які вимоги до побудови моделі Ви знаєте ?
16. Як знання курсу «Методики вивчення документів» використовуються працівниками інформаційної сфери?
17. Дайте характеристику зовнішнього і внутрішнього аналізу документів.
18. В чому полягає сутність теоретичного і емпіричного пізнання?
19. У чому полягає суть контент-аналізу як засібу вимірювання та формалізації?
20. Охарактеризуйте біографічний метод вивчення документів.
21. Дайте класифікацію класичних, традиційних методів вивчення документів.
22. У чому полягає історичний метод вивчення текстів?
23. Що таке метод математичної гіпотези - різновид гіпотетико-дедуктивного методу?
24. Дайте визначення поняттю «контент-аналіз». Чим відрізняється контент-аналіз від класичних методів?
25. Коли і як виник метод контент-аналізу?
26. Які питання необхідно з'ясувати при призначенні експертиз стосовно документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки?

27. Назвіть основні завдання авторознавчої експертизи документів.
28. Що підлягає текстологічним дослідженням?
29. У чому полягають завдання джерелознавства як історичної дисципліни в методології вивчення історичних документів?
30. У чому полягає специфіка порівняльно-історичного аналізу текстів писемних джерел?
31. Назвіть методи дослідження документів за ознакою повноти охоплення документів.
32. Які використовують методи дослідження при текстологічній обробці писемних джерел?
33. У чому полягає методологічна основа вивчення історичних документів?
34. В яких сферах використовуються методики документального аналізу?
35. Які методи вивчення документів відносяться до методів формально-правового дослідження документів?
36. Розкрийте суть методу нормативного вивчення документів..
37. У яких сферах діяльності, видах робіт застосовують методики зіставлення документів, що відображують дані про майбутні та виконані роботи?
38. У чому полягає сутність гіпотетико-дедуктивний методу?

ВАРІАНТИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ для модульного та підсумкового контролів

1. Суб'єктами науково-дослідної роботи є:

- А) студенти, аспіранти, докторанти
- Б) студенти, аспіранти, професори, доценти
- В) викладачі, студенти, аспіранти, докторанти
- Г) викладачі, професори, доценти, асистенти

2. Система управління науково-дослідною роботою складається з таких складових:

- А) організація, контроль, мотивація, облік, аналіз
- Б) планування, облік, аналіз, контроль
- В) облік та контроль
- Г) керівництво, облік, аналіз, планування

3. Який зв'язок існує між категоріями "освіта" та "наука":

- А) прямий
- Б) обернений
- В) обернено-кореляційний
- Г) прямий та обернений

4. Які є види науково-дослідної роботи:

- А) науково-дослідна компонента наукової роботи (навчального процесу)
- Б) самостійна науково-дослідна пошукова робота
- В) науково-дослідна робота під науковим керівництвом
- Г) все перелічене вище

5. Наука – це:

- А) системою знань;
- Б) форма суспільної свідомості;
- В) сфера людської діяльності;
- Г) все перелічене вище.

6. До функції науки не належить:

- А) пізнавальна функція;
- Б) культурно-виховна функція;
- В) практична функція;
- Г) немає правильної відповіді.

7. За об'єктною ознакою наука поділяється на наступні блоки:

- А) природничі науки, суспільні науки, науки про мислення;
- Б) фундаментальна наука, прикладна наука, наукознавство;
- В) технічні науки, історико-економічні науки, філософські науки;
- Г) немає правильної відповіді.

8. Формами наукової діяльності є:

- А) природничі науки, суспільні науки, науки про мислення;
- Б) пізнавальна, культурно-виховна, практична;
- В) фундаментальна наука, прикладна наука, наукознавство;
- Г) немає правильної відповіді.

9. Наукознавство – це:

- А) вивчення історії розвитку науки;
- Б) комплекс наукових дисциплін, що узагальнюють і досліджують закономірності функціонування науки;
- В) дослідження системи методів у науці, складання моделей наукової діяльності і окремих її видів;
- Г) розробка міжнародних і національних систем понять і термінології, стилевих особливостей викладення результатів наукових досліджень.

10. Що не є складовим елементом науки?

- А) постулат;
- Б) категорія;

- В) закон;
- Г) аналіз і синтез

11. Наукове дослідження – це

- А) робота, у якій сформульовано і обґрунтовано предмет і об'єкт
- Б) процес цілеспрямованого вивчення певного об'єкта (предмета або явища) використовуючи наукові методи з метою встановлення закономірностей його виникнення, розвитку і перетворення у практичній діяльності людей;
- В) це сукупність організаційних, методичних і технічних прийомів, здійснюваних за допомогою певних процедур;
- Г) це дії, які конкретизують застосування методичних прийомів дослідження процесу відтворення необхідного продукту, забезпечують виявлення конфліктних ситуацій з метою їх своєчасного усунення та запобігання виникненню у підприємницькій діяльності.

12. Об'єкт наукового дослідження це:

- А) те, на що спрямована пізнавальна діяльність дослідника;
- Б) процес або явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження;
- В) навколишній матеріальний світ і його відображення в дійсності;
- Г) всі відповіді вірні.

13. У назві наукового дослідження завжди міститься:

- А) предмет і об'єкт дослідження;
- Б) предмет дослідження;
- В) об'єкт дослідження;
- Г) методи дослідження.

14. Емпіричний рівень пізнання включає:

- А) описування;
- Б) вимірювання;
- В) порівняння;
- Г) всі відповіді вірні.

15. Фундаментальним, узагальненим методом пізнання дійсності є:

- А) історичний;
- Б) діалектичний
- В) системний
- Г) формалізація

16. До загальнонаукових методів не відносяться:

- А) теоретичні;
- Б) часткові;
- В) емпіричні;
- Г) емпірико-теоретичні.

17. Методологія – це:

- А) вчення про методи пізнання та перетворення дійсності;
- Б) сукупність прийомів, методів та процедур дослідження, що застосовуються в тій чи іншій соціальній галузі знань;
- В) філософське вчення про методи пізнання

Г) концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

18. Спостереження, обстеження, вибір критеріїв оцінки, збирання і групування інформації здійснюється на етапі:

- А) вивчення;
- Б) організації;
- В) дослідження;
- Г) апробації.

19. Сукупність організаційних, методичних і технічних прийомів, які здійснюються за допомогою певних процедур, це:

- А) об'єкт дослідження;
- Б) метод дослідження;
- В) наукове дослідження;
- Г) науково-дослідний процес.

20. На якому етапі науково-дослідного процесу здійснюється вивчення стану об'єкта дослідження:

- А) організація;
- Б) узагальнення;
- В) апробація;
- Г) реалізація.

21. Літературний виклад результатів дослідження це:

- А) узагальнення;
- Б) дослідження;
- В) апробація;
- Г) реалізація.

22. Колективне обговорення дослідження, результатом якого є його схвалення, ствердження або визнання є:

- А) узагальнення;
- Б) апробація;
- В) дослідження;
- Г) реалізація.

23. Виконання досліджень не включає:

- А) доведення гіпотез;
- Б) формування висновків;
- В) вивчення стану об'єкта дослідження;
- Г) корегування попередніх результатів.

24. Визначення стану об'єкту дослідження і виконання організаційно-методологічної підготовки дослідження належить до:

- А) організаційної стадії
- Б) дослідної стадії
- В) узагальнення результатів дослідження
- Г) стадії апробації

25. Створення нової інформації полягає у:

А) упорядкуванні сукупності елементів арифметичних і логічних операцій, записаних будь-якою вихідною мовою.

Б) визначенні стану об'єкту дослідження і виконання організаційно-методологічної підготовки дослідження.

В) у проведенні спостережень і виборі оціночних критеріїв, досліджуваних економічних процесів, а також збереженні і групуванні інформації.

Г) виявленні недоробок, які потім усуваються дослідником.

26. Методи, що використовують абстрактні уявлення, ідеї, положення, які мають назву:

А) емпіричні;

Б) загальнонаукові;

В) емпірико-теоритичні;

Г) теоретичні

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Абстрагування – виділення в об'єкті основних значимих ознак і відхилення вторинних, несуттєвих.

Аналіз – це спосіб наукового дослідження, за яким явище поділяється на складові, з метою вивчення окремих його частин.

Аналогова проблема (аналогічні способи вирішення) характерна для групи практичних проблем. Поставлена проблема даного виду не завжди потребує нового способу вирішення (навіть за умови існування нових фактів).

Бесіда – метод отримання інформації шляхом безпосереднього спілкування дослідника з респондентом.

Бібліометрія – метод кількісного дослідження друкованих документів у вигляді матеріальних об'єктів або бібліографічних одиниць, а також заміників тих чи інших;

Валідність (англ. valid – дійсний, придатний) – це комплексна характеристика методу (методики), яка вказує на його придатність до використання (об'єктивність, діагностичну силу, репрезентативність, точність, надійність).

Верифікація – це процедура емпіричної перевірки твердження на відповідність фактичному стану речей.

Вибір теми – перший, а тому визначальний етап дослідження. Тема повинна бути обрана свідомо, а інтерес, до теми, прагнення вирішити поставлене наукове завдання, повинні постійно супроводжувати дослідника

Вимірювання – це процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру.

Гіпотеза – це науково обґрунтоване припущення, що висувається для пояснення якого-небудь процесу, яке після перевірки може виявитись дійсним або хибним.

Дедукція – це спосіб наукового дослідження, при якому часткові положення виводяться із загальних.

Детермінізм – характеризується розвитком об'єктивної причинної зумовленості явищ;

Діагностична сила (роздільна здатність) – характеристика, яка вказує на здатність методу (методики) диференціювати досліджувані об'єкти за вимірюваною ознакою, тобто розподіляти їх як мінімум на три групи: з низьким рівнем вираженості ознаки, середнім та високим.

Діалектика – є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової і суперечної дійсності в усіх її проявах;

Діалектичний підхід - дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності;

Дослідницька діяльність - особливий вид діяльності педагога, відмінної від дидактичної, виховної й наближеної до наукової за своїм складом, функціями та технологіями виконання.

Дослідно-експериментальна робота - поєднання пошуку найбільш ефективної педагогічної системи через дослідну роботу, розробку програми експерименту та її реалізацію.

Експеримент – апробація знання досліджуваних явищ в контрольованих або штучно створених умовах.

Експеримент – це комплексний метод дослідження, при якому відбувається активний вплив на досліджуване явище шляхом створення спеціальних умов (введення експериментальних факторів), що відповідають меті дослідника.

Експертна оцінка побудована на використанні професійного досвіду та інтуїції спеціалістів під час розв'язування аналітичних задач, особливо при прогнозуванні розвитку економічних ситуацій.

Емпіричне дослідження – це особливий вид практичної діяльності, що існує в середині науки. Така діяльність потребує наявності специфічних здібностей: мистецтво експериментатора, спостережливості польового дослідника, особистої контактності і такту психологів і соціологів, які займаються проведенням досліджень та ін.

Емпіричний етап пов'язаний з отриманням та первинною обробкою початкового фактичного матеріалу: емпіричних і наукових фактів.

Завдання діяльності – це потреба, яка виникає за певних умов і може бути реалізована завдяки визначеній структурі діяльності;

Завершальна стадія науково-дослідного процесу – стадія узагальнення, апробації та реалізації результатів дослідження.

Закон – внутрішній суттєвий зв'язок явищ, що зумовлює їх закономірний розвиток.

Засіб діяльності – об'єкт, що опосередковує вплив суб'єкта на предмет діяльності (те, що звичайно називають "зряддям праці"), і стимули, що використовуються у певному виді діяльності;

Ідея – це продукт людського мислення, форма відображення дійсності;

Ізоформізм – характеризується відношенням об'єктів, що відбивають тотожність їх побудови;

Індукція - це спосіб наукового дослідження, при якому по часткових фактах і явищах встановлюються загальні принципи і закони.

Інформетрія – вивчає математичні, статистичні методи і моделі та їхнє використання для кількісного аналізу структури і особливостей наукової інформації, закономірностей процесів наукової комунікації, включаючи виявлення самих цих закономірностей;

Концептуальність – це визначення змісту, суті, смислу того, про що йде мова.

Концепція – це система поглядів, система опису певного предмета або явища, стосовно його побудови, функціонування, що сприяє його розумінню, тлумаченню, вивченню головних ідей.

Мета діяльності - зумовлена певною потребою, задоволення якої потребує певних дій;

Мета дослідження - це очікуваний кінцевий результат. Мета визначає стратегію і тактику дослідження, загальну його спрямованість і логіку.

Метод – (гр. methodos) – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя;

Методика – (гр. methodike) - сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи; вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів.

Методологія (гр. methodos - спосіб, метод і logos - наука, знання) – вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу;

Моделювання – метод наукового пізнання, сутність якого полягає у дослідженні моделі об'єкта пізнання на основі абстрактно-логічного мислення за принципами наочності, об'єктивності.

Надійність – характеристика яка вказує на здатність методу давати однакові результати при дослідженні однакових об'єктів у однакових умовах (забезпечувати відтворюваність результатів).

Наука – це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок.

Наукова проблема - питання, що потребує наукового вирішення; завдання для пошуку невідомого; сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методикам у конкретній науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Наукове дослідження - діяльність, свідомо спрямована на отримання нового наукового продукту, що є оригінальним, неповторним, суспільно значущим; цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій.

Наукові положення - це виражені у вигляді чітких формулювань основні наукові ідеї, як прийняті за основу при виконанні дослідження, так і знову висунуті автором.

Науково-дослідний процес – це чітко організований комплекс дій, спрямований на отримання нових знань, що розкривають суть процесів і явищ у природі і суспільстві, з метою використання їх у практичній діяльності людей.

Наукометрія – є системою вивчення наукового, конструктивного знання за допомогою кількісних методів;

Об'єкт дослідження - це явище або процес, що породжує проблемну ситуацію і на що спрямований процес пізнання.

Опитування – це метод, який полягає в тому, що інформацію збирають шляхом реєстрації показників, отриманих в результаті опитування людей.

Організаційна стадія науково-дослідного процесу – це ціла низка процедур, що виконуються на початковому етапі кожного наукового дослідження.

План - це "скелет" роботи, який компактно відображає, послідовність викладення матеріалу. Планом є складений у визначеному порядку перелік підрозділів (параграфів) та розширений перелік питань, які повинні бути висвітлені в кожному розділі.

План-проспект є реферативним викладенням розміщених в логічному порядку питань, за якими надалі буде систематизуватися весь зібраний матеріал.

Поняття – це думка, відбита в узагальненій формі. Воно відбиває суттєві й необхідні ознаки предметів та явищ, а також взаємозв'язки.

Порівняння – це процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення подібності чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження.

Предмет діяльності – елементи навколишнього середовища, які має суб'єкт до початку своєї діяльності і які підлягають трансформації в продукт діяльності;

Предметом дослідження є найбільш значущі властивості об'єкта, окремі його аспекти, сегменти чи взаємозв'язки, які підлягають вивченню.

Прикладні дослідження – спрямовані на визначення способів використання законів природи для створення нових і вдосконалення існуючих способів і засобів людської діяльності.

Принцип – це правило, що виникло в результаті об'єктивно осмисленого досвіду.

Продукт діяльності – те, що є результатом трансформації предмета в процесі діяльності;

Процедури діяльності – технологія (спосіб, метод) одержання бажаного продукту;

Процес наукового дослідження – це сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети і отримання намічених наукових результатів.

Рейтинг (англ. rating – оцінювати, визначати клас, розряд) – ступінь популярності якоїсь особи, організації, гурти, їхньої діяльності, програм, планів, політики у певний час; виводять шляхом голосування, соціологічних опитувань, анкет, на основі чого визначається місце, яке вони посідають серед собі подібних.

Репрезентативність – характеристика, яка вказує на здатність методу (методики) розповсюджувати (переносити) результати, отримані при дослідженні частини об'єктів на всі об'єкти, що входять до даної групи.

Розробка – процес перетворення нової наукової та науково-технічної інформації у форму, придатну для впровадження в практику.

Синтез – мислене об'єднання частин в ціле з метою встановлення зв'язків між частинами.

Спостереження – це систематичне цілеспрямоване, спеціально організоване сприймання предметів і явищ об'єктивної дійсності, які виступають об'єктами дослідження.

Структура діяльності – включає предмет, засіб, процедури, умови, продукт діяльності.

Судження – думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь. Судження про предмет або явище можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту, або опосередковано – за допомогою умовиводу.

Тема - це намічений результат дослідження, що спрямований на вирішення конкретної проблеми.

Тема наукового дослідження відображає проблему в її характерних рисах, і таким чином окреслює межі дослідження, конкретизуючи основний задум та створюючи передумови успіху роботи в цілому.

Теоретичний етап дослідження пов'язаний з глибоким аналізом фактів, з проникненням в суть досліджуваних явищ, з пізнанням та формулюванням в якісній та кількісній формі законів, тобто з поясненням явищ.

Теоретичні методи дослідження - методи, мета яких полягає у встановленні закономірних зв'язків між явищами, формулюванні законів і закономірностей їх розвитку і на цій основі передбачені нових явищ.

Узагальнення – це комплекс послідовних дій по зведенню конкретних одиничних фактів в єдине ціле з метою виявлення типових рис і закономірностей, притаманних досліджуваному явищу.

Умови діяльності – характеристика оточення суб'єкта в процесі діяльності, соціальні умови, просторові та часові чинники тощо;

Формалізація – викладення знань у вигляді понять, суджень, гіпотез, теорій, законів.

Фундаментальні дослідження – спрямовані на відкриття та вивчення нових явищ і законів природи, на створення нових принципів дослідження, їхньою метою є розширення наукового знання суспільства, встановлення того, що може бути використано в практичній діяльності людини.

Навчально-методичне видання

Метододологія наукових досліджень
Методичні вказівки до вивчення дисципліни
для студентів напрямку підготовки
8.02010501 "Документознавство та інформаційна діяльність"

Укладач: Лукашевич О.А.

Підписано до друку 7.11.2017. Формат 84x108 1/16. Ум. друк. арк. 1,75.
Зам. № 1. Тираж 50 прим.